

AG

Mi, ljudska bića

ŽURNAL ANARHIJE/ BLOK 45 OD 23. X 2025.

Ж
004/ 2025

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

Aleksa Golijanin

Mi, LJUDSKA BIĆA

Hronika jedne malograđanske bune (ODLOMAK)

Žurnal anarhije/ blok 45, od 23. X 2025

Жоо4/ 2025

Na koricama: anon., prizor s kupališta Otakringer (Ottakringer Bad), iz vremena „Crvenog Beča“ (socijalistička uprava u Beču, 1919–1934), oko 1928.

<http://anarhija-blok45.net>

ЗАЈЕДНИЧКА АРХИВА

<http://anarhisticka-biblioteka.net>

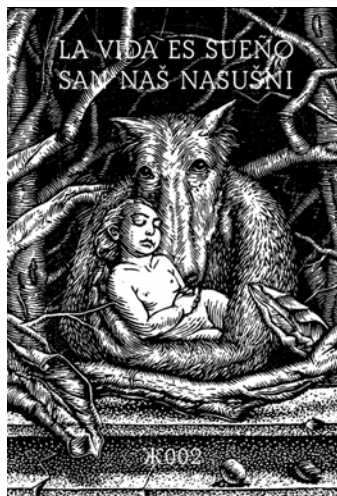

James Ensor (1860–1949), „Građanstvo Brisela iščekuje dolazak Isusa Hrista Normalnog Života“, 1890; poznato i kao „L'intrigue“; ne treba mešati sa slikom „Ulazak Hrista u Brisel“, 1888.

Odjavna špica žurnala, adrese, kontakt, itd.

Ilustracije, pored „Princa Valijanta“: Bread & Puppet Theater, fotografija Ronalda T. Simona iz predstave *The Banquet* (2001), i plakat za predstavu „That Simple Light May Rise Out of Complicated Darkness“, 1972.

Ж 1-3

Hronika jedne malograđanske bune, godina prva (odlomak)

NAPOMENA

Žurnal anarhije/ blok 45, od 23. oktobra 2025.¹ Moglo bi se čitati kao odlomak iz imaginarne „Hronike jedne malograđanske bune, godina prva“ – iako je reč o procesu koji traje koliko i naša „kapitalistička tranzicija“, a zapravo i duže. To je osvrt – u svega par kadrova, tragom nekih uviđa Žaka Elila – na društvena previranja i frustracije jedne klase, sada praktično opšte, one „srednje“, malograđanske, koja prate taj nikad dosanjani san: ostvarenje kapitalizma iz bajke, po uzoru na onaj „zapadni“, naravno. U tome, taj mentalitet ne samo da ne pokazuje nikakve kritičke rezerve, nego nema ni bilo kakav pravi dodir sa svakodnevnom stvarnošću tog „ideala“, o poznavanju njegove istorije, odnosno političke i društvene evolucije da i ne govorimo. To je prosto njegov prohtev, san. (Podrazumeva se da je za neke druge aktere to vrlo konkretan interes.)

Znamo da problem nije samo „kapitalizam“: to je jedna *ideja o životu*, dakle, cela ova kultura, potpuno utonula u opsesivni materijalizam, što ima i svoju „socijalističku“ verziju, iako danas svedenu na nivo amandmana. To je sklop

¹ <https://groups.google.com/g/blok45/c/tJStqTt2MFs>. Žurnal nosi naslov „Elil, još jednom: Mala koda svemu“, i ovde je malo korigovan i proširen za koju rečenicu.

koji Mamford zove Komplex Moći, Elil Tehnički sistem, ili „društvo kao masivna tehnička organizacija“, kako to preciziramo na drugim mestima. Zahtevi tog sklopa u radu, energiji i organizaciji toliko su ekstremni da unapred poražavaju svaki društveni ishod osim represivnog, čiji je glavni mehanizam ekonomska ucena („tržište“). S mentalitetom koji je sve to duboko internalizavo, prihvatio kao nešto svoje, tim pitanjima ne može se ni prići.

Taj proces i dalje traje u svim delovima evropskog postsocijalističkog sveta koji još nisu i formalno integrisani u mitski Zapad. Svuda pokazuje neke specifičnosti, kao i upadljive sličnosti. Ovde je reč o jednom od ogranaka te čudnovate i jezive pomame.

Glavne reference su tekstovi Žaka Elila, koje smo objavili u periodu septembar–oktobar 2025, sa komentarima:

Potraga za etikom u tehničkom društvu ili O etici NE-MOĆI

Mladi, revolucionarna snaga?

Fašizam kao potomak liberalizma

U uvodnim komentarima za sva tri teksta, ova naša situacija sagledana je u još nekoliko kadrova. Ali, nezavisno od svih detalja, kojima nema kraja, naglasak je uvek na drugačijoj etičkoj orijentaciji, koja nikako nije ona tehnička i oportunistička, odnosno „politička“.

AG

„Etika *ne-moći* – sam koren stvari – očigledno se sastoji u pristanku čoveka da *ne uradi* sve što je u stanju da uradi.“

„Sloboda se sastoji u našoj sposobnosti da pred nekom mogućnošću kažemo odlučujuće da ili ne.“

„Nema više nikakvog projekta, nikakve vrednosti, nikakvog razloga, niti božanskog zakona koji bi se tehničari mogao suprotstaviti spolja. Moramo je stoga napasti iznutra i uvideti da nema zajedničkog života, a verovatno ni bilo kakvog života, osim ako ne upražnjavamo etiku *ne-moći*. Dokle god čovek teži duhu moći i sticanju moći, odnosno neograničenom rastu (proizvodnje, potrošnje, itd.), *ništa drugo nije moguće*. Reč je dakle o sistematskoj i dobrovoljnoj potrazi za *ne-moći*, što naravno ne znači prihvatanje bespomoćnosti – *ne-moć* [*non puissance*] nije impotencija [*impuissance*]! – sudbine, pasivnosti, itd. Nije to ono što nas čeka. Naprotiv, 'sudbina' danas može biti samo 'još više tehnike'!“

„Na osnovu prethodnih zapažanja, možemo reći da je karakteristika etike u uslovima tehničkog društva to što ona može biti samo etika *ne-moći*, slobode, sukoba i transgresije [prestupa]...“ — Žak Elil, *Potraga za etikom u tehničkom društvu*, 1983.

Glavni povezani tekstovi:
tri Elilova eseja iz edicije
ROTO ESEJ, septembar-
oktobar 2025.

Mi, ljudska bića (I & II)

I

Ovo je, makar u prvom delu, više za bližnje iz daleka, koji me, zabrinuti, ponekad pitaju šta se ovde dešava. Mi ovde smo uglavnom fiksirani. Busije su zauzete, argumenti tu više ne znače ništa. I dalje ne mogu da to detaljno objašnjavam, upravo zato što me direktno pogađa, ali i vuče na dno, odakle sav taj mulj i kulja na površinu, mada se već duže vreme osvrćem na neka mesta koja mi izgledaju posebno kritična. Ipak, uvek gledam da svoj odgovor na celu tu situaciju dam u skroz drugoj ravni.

(Tome zadajemo jači udarac s Moneom, Dišanom, Arpom, Satijem, nego sa ovakvim osvrtima, jer su to stvari koje nam odmah pokazuju da je ljudsko iskustvo nešto mnogo dublje i šire od povremenog duvanja u pištaljku i skandiranja po komandi.)

Ali da ipak vidimo šta kaže jedna bistra glava, pošteđena, ako ničeg drugog, naših psiho-političkih fiksacija:

„Politika ne stvara ništa, a ponajmanje autentične susrete i zajedništvo ljudskih bića, kao što ne doprinosi ni napretku društva, suštinski ujedinjenog i ljudski usmerenog i odgovornog. Politika ne proizvodi ništa osim podela i unutrašnjih sukoba, koji su beskorisni, neosnovani, apsurdni. Kada prođe pedeset godina i pogledamo podele zbog kojih su se politički protivnici obračunavali s tako divljom mržnjom, uvek nas zapanje ispraznost i glupost motiva za te podele i mr-

žnju, i uopšte motiva za rat. Zbog toga su se, dakle, ti ljudi međusobno klali i masakrirali? Mi sigurno ne bismo bili tako glupi!“ — Žak Elil, „Politika kao mesto demonskog“ (Jacques Ellul, *La foi au prix du doute*, „La politique, lieu du démoniaque“, 1980, 279–295).

To deluje otrežnjujuće, u času kad se ljudska životinja sprema za još jedno krljanje, svuda po svetlu, a evo i kod nas.

Kad sve ovo prođe, šta će moći da se kaže?

„Dao je glavu da bi institucije samo radile svoj posao.“

„Položio je svoj život na oltar Pravne države.“

„Poginuo je [daleko bilo] na braniku Ustava.“

„Borba za kapitalizam bez korupcije bila je moja Sutjeska.“

Kao jedan stari drugar, u svom intervjuu za *Radio Slobodna Evropa* (taj kanal mu uopšte nije bio sporan), inače „levičar“ iz Zeleno-levog fronta:

„U situaciji kada institucije ne rade svoj posao, građanska neposlušnost (je) *normalna* i prirodna stvar, izazvana nepoštovanjem zakona. *Profit* je nešto što se stiče u nekim *normalnim* okolnostima i *normalnim* uslovima.”²

(*Normalno... profit... normalno... normalno...* „Normalnost je smrt“, kaže na to Adorno.³ Na drugim mestima smo naglasili šta se inače podrazumeva pod tom „normalnošću“: kapitalizam iz bajke, u kojem izrabljivanje i opšta degra-

² <https://tinyurl.com/6vnfajk6>

³ <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/theodor-adorno-mini-ma-moralia#toc37>

postupku. Slobodno računajte da je do 1936, ili najkasnije do 1941, najmanje dve trećine mladića i devojaka iz ovog kadra bilo ili prognano iz Beča ili pobijeno. Kao socijalisti, komunisti ili anarhisti, kao Jevreji, koji su uglavnom bili i ono prvo, kao degenerici ili samo kao nekonformisti. Presudio im je Malograđanin, koji danas traži „Pravnu državu“, „Sistem (kapitalizam) bez korpucije“ i „Normalnost“, u kojoj se „Zna neki red“.

Sebe danas možemo osmotriti i iz tog ugla. I tako se možemo odrediti, lično, svako za sebe, i onda malo drugačije sagledati svoj trenutak i okruženje. Čemu su težili oni, čemu težimo mi? Analogija nije potpuna, toga inače nema, drugo je vreme, sve je drugačije, ali ono što od nas traži da se odredimo kao ljudska bića, a ne kao ščardžije, i dalje je neumoljivo isto.

Za više, između ostalog, videti, Helmut Gruber, *Red Vienna: Experiment in Working-Class Culture, 1919–1934*, 1991, <https://files.libcom.org/files/redvienna.pdf>.

AG

Ilustracija iz brošure *Red Vienna – Washhouse No. 2* – Karl Marx Hof, koju možete nabaviti ako vas put nanese u Beč i ako obidete Karl Marx Hof, Halteraugasse 7, www.dasrotewien-waschsalon.at.

O JEDNOJ FOTOGRAFIJI KOJA JE STRPLJIVO ČEKALA DA NADE SVOJE MESTO NA KORICAMA NEKOG NAŠEG BUKLETA

Na fotografiji je mlađi svet iz Beča, na kupalištu Otakringer, iz vremena socijalističke gradske uprave, 1919–1934 – sigurno ne svi baš ljuti socijalisti, ali to je bila klima koja nosila sve – koji je tada disao punim plućima. Topleši i tange, ženske i muške, mešoviti i istopolni plesni parovi, prizor tako blaženo komotan i nevulgaran – i celu večnost pre doba koje će mahati svojim „seksualnim oslobođenjem“ kao nekim dostignućem – ukratko, novi život, ne samo kao vera nego i kao stvarnost. Slične scene mogle su se videti i na nekom nesocijalističkom kupalištu, ali taj kontekst ovde nosi sa sobom posebnu priču.

Crveni Beč je bio unapred osuđen na propast, ali je za svojih petnaestak godina postigao i neke neverovatne stvari, sa svojim socijalnim, obrazovnim i stambenim programima koji se i danas proučavaju kao nedostižni uzori, uz pravi procvat društvenosti, iako više u uobičajenom rasponu, od sportskih do umetničkih i pevačkih kolektiva. Svejedno, ljudi su se učili da se drže zajedno i uživali u tome. Kao i svuda u tom periodu, baza je obično bila bolja od ideološki rigidnog rukovodstva: duhovitija, otvorenija, smelija. Stalno prisutna senka: Beč je bio većinski crven, ali skoro sve što u Austriji nije bilo Beč bilo je zift crno. Na kraju, dolazak nacista na vlast u Nemačkoj, Crna reakcija 1934, Kapital koji stupa u štrajk jer nije hteo da i dalje plaća socijalističke eksperimente, oklevanje i izdaja socijalističkog rukovodstva, uz druge nemoguće jednačine, koje će poraziti i sve kasnije izdanke marksističkog šematizma. (Deo toga smo razmotrili i u *Vrapcima*.) Ali sami ljudi su pokazivali težnju ka drugačijem životu i odnosima, bili su ozbiljno posvećeni tome i čak stigli da *iskuse* da je mnogo toga i moguće (avaj, ne i sve, ali s glavnim kontradikcijama nisu ni stigli da se suoče) – za razliku od onog mlađeg sveta danas (o njegovim starijim pastirima da i ne govorim) čiji je krajnji domet upravo onaj sistem koji je Crvenom Beču presudio po kratkom

dacija teku glatko, fino, elegantno, bez korupcije, ekološki odgovorno... „kao svuda u normalnom svetu!“)

Ili kao na jednoj fotografiji iz Novog Sada⁴, s protesta od 18. X (suviše je užasna da bih je stavio ovde, zato prilažem samo link): snažni, naočiti mladići s bakljama, postrojeni pod konac, a između njih, devojka-vila, u belom, u dubokom transu, koja visoko iznad glave drži transparent s glavnim Vrednošću: USTAV. Koreografija pozajmljena od ukrajinskih nacista iz Desnog sektora, samo među našim „liberalima“. I objavljena kao ukras u članku jedne redovne kolumnistkinje *Peščanika*.⁵

To su samo izgovori za političku mobilizaciju, koja ima druge ciljeve, ali to je ono što mnogi, u svom preteranom žaru – svakako preteranom, u odnosu na tako nisko i konformistički postavljane zahteve – prihvataju kao ciljeve vredne svake žrtve... ako je moguće tuđe. Odatle u prvim redovima oni koji u tom žaru inače, u svim protestima, prednjače: navijači, studentski mučenici-kamikaze i ostala „pešadija“,

⁴ <https://pescanik.net/pljunuti-predsednik-srbije/>

⁵ *Peščanik* je na nivou kolumnista prava revija politikantskog delirijuma i fanatizma. Drugi redovni kolumnista je tamo upravo objavio svoj pokušaj relativizacije pucnjave kod Gradske skupštine. Šta bi pisao da je bilo obrnuto? Da je ranjen neko iz njegovog tabora? Da, sve to je zamesila Služba, sve je „konfabulacija“, kako se izrazio. To se uvek može *pretpostaviti*, to je najbezbednije. Tako pokazujemo da „nismo naivni“. Ali to *pouzdanost* može znati samo neko iz Službe. U svom izrazu iz histerije koja se neprekidno zaoštrava preko drugih medija i naročito preko društvenih mreža, taj rezon i radikalizuje „slobodne strelce“ koji požele da se istaknu. Nezavisno od tog slučaja, u tome već godinama imamo pravi turnir: ko će izjaviti ili uraditi nešto „ekstremnije“. Najotrovniji fanatizam, kao redovna praksa. Ali glavne urednice i dalje pokušavaju da održe širi kulturni raspon, tako da taj portal prati šareniji svet, čak i ja, ponekad.

kako tu podelu rada opisuju u samoj opoziciji, u malo višim strukturama, potpuno otvoreno.

Sve to pokazuje, između ostalog, i koliko je taj politički, oportunistički rezon *nepouzdan*. U traženju izgovora za političku mobilizaciju, taj rezon samo skače s teme na temu, a da ni u jednoj ne ide do kraja, niti pokazuje elementarnu doslednost. (Neće rudnik litijuma, ali ne zanima ga odakle dolaze litijumske baterije, bez kojih ne može da zamisli život.) Pandemijske mere, Masakri u Ribnikaru i Mladenovcu (ovaj drugi se za beogradske liberalne nije ni dogodio), Litijum, Nadstrešnica (dakle, Mrtvi). Pre toga, mobilizacija oko niza stvarnih lokalnih problema – „Ne davimo Beograd“, „Kreni promeni“ i drugi – i onda, po prelasku izbornog cenzusa i uskakanju u strukirana poslanička odela, zaboravljanje svega toga i bavljenje „velikom politikom“.

(Treba reći da je taj manevar donekle uticao i na aktivistički sastav tih pokreta, sada partija: nekima je to ipak bilo previše. Ali, kao parlamentarne stranke, dakle, nosioci neke opipljivije Moći, brzo su popunili i proširili redove novim oportunistima.)

Sve to je toliko bizarno da se ne može apsorbovati. Jedna malograđanska buna, najbednija i najdementnija parodija svega što je ljudski bunt ikada bio, predstavlja vam se kao „revolucija“. Bilo bi smešno, da nije imalo tako jezivo stvarne posledice. Ali pre svega je neetičko, ljudski pogrešno, gnusno.

U toj veštački izazvanoj euforiji trebalo je zadržati ličnu nezavisnost i kritički stav. Nema ništa na gurku, isteriju, moralističke ucene. Svako može da proveri sopstveno držanje, u tom pogledu, ili bi tako trebalo da bude, samo što najčešće

Mi smo izgubili ili nikada nismo ni mogli da steknemo tu duboku veru *u sebe*, u težinu svog ličnog, etičkog stava. Ne umemo da istrajemo u nečemu takvom. Pucamo psihički, ako nas krdo – ma koji društveni milje, u privatnoj, profesionalnoj ili javnoj sferi – odbaci ili samo zapreti odbacivanjem. Prepuštamo etiku „idealistima“ i „naivčinama“. (Kao jedan naš bivši premijer, u čuvenoj izjavi, „Kome je do morala neka ide u crkvu“. U prethodnom životu, kao mladi levičarski disident, uredio je zbirku Kropotkinovih tekstova pod naslovom „Anarhizam i *moral*“.) Držimo se „realističkog“ rezona, opredeljujemo se računčiji, oportunistički, to nam deluje mudro. Posledice kusamo na svakom koraku i opet nam ništa nije jasno: otkud sad sve ovo... pa kako... nismo se za to borili...

Da li nešto unapređuje naša bića, okruženje i odnose ili ih degradira?

(To je bio naš predlog za etički kriterijum ili samo njegova ilustracija, iz ranijih razmatranja.⁹ Politika nas očigledno deli, zaglupljuje i brutalizuje. To prvo otpada.)

Naš lični, etički sud na tim osnovama je presudan. Time nećemo promeniti putanju planete, ali ako to držanje ne krijemo, ako ne uzmičemo, srešćemo *jedni druge*. Imaćemo na osnovu čega da se prepoznamo, *kao ljudska bića*. To je jedina realna dimenzija u kojoj živimo. Ne „svet“, „društvo“ ili naše ibijevske državnice. *Mi*, ljudska bića, u svemu ovome, zajedno. Prepoznavanje na nekim drugim, neetičkim, dakle *neljudskim* osnovama nema nikakvog smisla.

AG, 2025.

⁹ <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/jacques-ellul-potraga-za-etikom-u-tehnickom-drustvu-sr>

nije, upravo zbog nedostatka lične nezavisnosti i kritičke misli, što podrazumeva i sposobnost za samokritiku.

To je sada probilo sve granice, odbacilo sve kočnice. Malograđanština je krenula u amok. Posledice će biti dugoročne. U inače očajnoj društvenoj klimi nestali su i poslednji ljudski *obziri*. Ne možemo ni da naslutimo šta će ta nova malograđanska životinja, u stvari, ta mašina, koja se još usavršava kao spoj potpune zavisnosti, digitalizovanog praznoverja i beskrajnih prohteva, mučena svojim besovima (kojima ne vidi pravi uzrok, kao što ne vidi ni toliko toga drugog), tek napraviti od ovog sveta.

II

Onaj odlomak s početka je iz jedne Elilove teološke knjige, „Vera po cenu sumnje“, iz 1980. Bio je vernik, to je bio njegov okvir, u kojem ga mi koji smo formirani u ateističkom ključu, u idolatriji materijalnog (materijalističkom idealizmu), ne možemo do kraja pratiti. Ali u njemu je našao ono što nama najviše nedostaje: ne „veru u Boga“, nego *veru u sebe*, u sopstveno etičko biće.

I onda ga je bilo teško ili nemoguće iščupati iz tog ljudskog sidrišta. Kod njega nije bilo uslovljavanja sopstvenog ponašanja ponašanjem drugih. Nije bilo „šta vredi, drugi to neće shvatiti“, „ljudska svest još nije na tom nivou“, „šta god ja odlučio, svet nastavlja da ide svojim tokom“, „pojedinaac je slab i beznačajan, mora se uključiti u neki politički kolektivitet“, itd. Držao je do onoga što je smatrao ispravnim, etičkim, dobrim. Ono što nije dobro, što nije etičko, to se *ne radi*, to se *ne podržava*. Oko toga nema rasprave. Ono o čemu vredi raspravljati je ono dobro, etičko, ljudski dragoceno, što bi moglo podstaći procvat naših bića, okruženja i odnosa, ili nas osnažiti u borbi za uslove u kojima bi to uopšte bilo moguće. Kao što je govorio Kalvino, u nekoliko najboljih redaka koje je ikada napisao:

„treba... tražiti i znati prepoznati ko i šta, usred pakla, *nije pakao*, i pomoći mu da istraje, dati mu prostora“ (*Nevidljivi gradovi*, sam kraj⁶).

To bi moralo biti vredno svake podrške. Mi se, uglavnom, iscrpljujemo na nečemu sasvim suprotnom. Mnogi koji se drže vladajućih tehničko-oportunističkih kriterijuma, *kao svojih*, mogu prigovoriti zbog ovog. I oni su moralni! Ne, oni

su samo lojalni. Mogu biti *politički* buntovni, protiv nekog aktuelnog režima, koji nije po njihovom ukusu ili u njihovom interesu, ali su duboko lojalni istom *kulturnom* režimu kojem se slepo povinuju i njihovi politički protivnici. Uvek je to porodična svađa.

Elil je na svoj put krenuo *sam*, tačnije *samostalno* – kao što je i Isus samostalno krenuo u svoj pohod protiv Zveri, u jednoj alegoriji koju navodi u svom članku „Hitlerova pobjeda?“⁷ Pošto je njegov stav bio vidljiv, artikulisan, a ne samo neki nemušti gest ili performans, i pošto nije uzmicao, usput je sreo druge. Ali i da ih nije sreo, opet ne bi odustao.

To samo tako kažem, da bih naglasio taj momenat bezuslovnosti, ali tu situaciju je inače nemoguće zamisliti, ne samo u Elilovom slučaju: uvek je tu još neko, makar kao glas nošen vetrom. Nikada ne izlazimo iz društvene situacije – iz zajednice bića – čak ni oni koji veruju u nekakav „individualizam“. (I oni su socijalisti, *generičiki*, samo što beže od toga, kao što su ljudi inače skloni da beže od istine o sebi.)

Generaciju-dve kasnije, Debor će tu *bezuslovnu* ličnu poziciju izraziti u malom stripu o jednom situacionističkom Princ Valijantu (kadar iz filma *In girum*, 1979⁸). Ta intervencija ima kraći domet (Princ Valijant nije baš neki uzor, to je puka avantura, kao Korto Malteze, preskakanje iz jedne zatečene situacije u drugu, bez stvaranja sopstvenih), ali je opet vredno navesti:

„Princ Valijant kreće u svoju avanturu. SAM...“

⁷ <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/jacques-ellul-hitlerova-pobeda>

⁸ <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/guy-debord-in-girum-imus-nocte-et-consumimur-igni>

⁶ <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/italo-cavino-nevidljivi-gradovi>